

készségére és felelősségtudatukra építenek Ezen különbségek mellett fontos különbségek vannak a munkaerőpiacra való kilépés mechanizmusai-ban. Néhány rendszerben ez kollektív megállapodások által szabályozott, másutt csak az egyéni döntéseken alapul. A tankötelezettség befejeztével az oktatási rendszereken való továbbhaladást elemelve a legtöbb fiatal három út valamelyikén halad át a rendszeren. A továbbtanulás, a felsőfok felé vezető általános oktatás, a továbbtanulás vagy munka felé vezető iskolai szakképzés, illetve a munka világába vezető tanonc-típusú oktatás. Nemzetközi példák. Összességében úgy tűnik, hogy az intézményesült utak hatékonyak a fiatalok munkaerőpiacra való vezetésében, az egyénileg konstruált utak esetében nehéz erre bizonyítékot találni.

Az utolsó, *negyedik fejezet a felsőoktatás finanszírozását* érinti, elsősorban a tandíjak, a tanulói hozzájárulás szempontjából. Bár a felsőoktatás nagyrészt közszolgáltatásnak van tekintve, a hallgatók és a családok számottevő mértékben járulnak hozzá mind a tandíj, mind egyéb költségek formájában az egyes országokban. A felsőfokú oktatás hallgatók és családjaik által átvállalt költsége különböző mértékű az egyes országokban, a jelentéktelentől (például Dánia, Svédország, Ausztria) a negyven-ötven százalékhoz közelítőig (Amerikai Egyesült Államok, Korea, Japán). Számos országban a családi részvétel növekedett az elmúlt években, különböző módokon, például a tandíjak új rendszere, bizonyos termékek és szolgáltatások támogatottságának csökkentése, és a magánintézményekbe való nagyobb mértékű beiskolázás révén. De a magánköltségek mértékében is jelentős különbségek vannak a hallgatók és családjaik között az egyes országokon belül. (például részidejű képzésben való részvételtől, bizonyos kurzusokon és intézményekben való tanulástól, életkortól, és tanulmányi eredménytől is függhet). A közeljövő számára fontos elemzési kérdéseket is felvet a fejezet (például Meg kellene az egyes országoknak vizsgálni, hogy a létező finanszírozási politika milyen utakra tereli a hallgatókat, nem tereli-e kényszerpályára őket, s hogy milyen hatással lehetnek az egyéni költségek a hallgatói döntésekre?), egy úgy tűnik, többé-kevésbé közös tapasztalatot, miszerint sok országban a felsőoktatás expanziója ugyan jelentős méreteket öltött, ez azonban egyelőre nem érintette na-

gyobb mértékben az alacsony jövedelmű családok gyerekeit.

A kötetnek ezúttal már vannak magyar vonatkozásai, de ez még nem mondható el mindegyik fejezetről. Az első fejezetben éppen csak az említés szintjén foglalkozik a magyar oktatáspolitikával, a második és a harmadik fejezet már konkrét adatokat is közölve bizonyos pontokon lehetővé teszi a tendenciák magyar adatokkal való összevetését. Ami kissé elsomorító képet nyújt ugyan a magyar helyzetre vonatkozóan, de vizsgálódhatunk a nemzetközi összehasonlíthatóság ismeretes erős korlátaival.

(*Education Policy Analysis, 1998. OECD, CERJ*)

Mártonfi György

EGY MAGYAR HIÁNYCIKK

Bizonyos mértékig *Irving Louis Horowitz*-ot utánozva, aki a *Contemporary Sociology* egy véletlenül kiválasztott példányát alkalmasnak vélte magának a folyóiratnak a bemutatására (Buksz, 1995/Tavaszi, pp. 108-112.), én is e módszer mellett döntöttem, jöjjék írásom *Horowitz*-énál jóval kevésbé kritikai jellegű, hisz recenzióm nem egy szerkesztőségi politika, sőt egy tudományágban uralkodó szellemirányzat ostromozása, hanem mindössze egy Magyarországon eddig ismeretlen folyóirat, a *Community College Review* rövid ismertetése kíván lenni. Az előző mondatban szereplő „ismeretlen” jelző szó szerint értendő, hisz az Országos Széchényi Könyvtár Nemzeti Periodika Adatbázisa szerint a *Community College Review* egyetlen hazai könyvtárban sem található meg. A mai internetes világban ez persze nem kell, hogy túlságosan elkedvetlenítsen bárkit is, hisz a folyóiratnak van saját honlapja, ahol a legutolsó két év számainak *abstract*-jei olvashatók. Ha valakinek az érdeklődését egy cikk alaposabban felkeltette, nem túl nehéz a szerző(k), mondjuk, e-mail-címét megtalálni, s a kívánt cikk egy másolatát elektronikus úton megkérni (mint ahogy tettem én is e recenzió megírása előtt). Lehet, hogy szavaimmal nyitott kapukat döngetek, de érzésem szerint ez az alapjában véve pofonegyszerű módszer még nem kellőképpen elterjedt szakmám berkein belül. Tessék bátrabban alkalmazni!

Mielőtt belefognék a Review bemutatásába, engedtessek meg néhány mondat magának a folyóirat tárgyál szolgáló intézményről, a *community college*-ről.

Az amerikai *community college* ('helyi', 'közösségi' főiskola) legáltalánosabban a legfeljebb *associate* fokozat megszerzését lehetővé tévő két éves, posztszekunder intézményként írható le, s nagyfokú hasonlóságot mutat a *junior*, illetve a *technical college* elnevezésű intézményekkel. (A továbbiakban, ha csak külön nem jelölöm meg, a *community college*, illetve a 'két éves főiskola' elnevezést felváltva használom.)

A két éves főiskolák az Amerikai Egyesült Államok legkedveltebb felsőoktatási intézményének számítanak. (A durván 1200 *community college*-ban több mint öt és fél millió diák ta-nul.) A népszerűség okai sokrétűek, elég csak néhányat kiragadni közülük. Sokféle változatban nyújtanak szakképzést, vagy egyáltalán nem kell tandíjat fizetni, vagy csak igen alacsony összeget, nincsen felvételi, az iskolák helyben vannak, vagyis elesik a bentlakásos szállás költsége. A kétéves főiskola ezenkívül igen kedvelt az alacsonyabb társadalmi rétegekből és kisebbségi csoportokból jövők körében, a nők aránya megközelíti a 60 %-ot.

A *community college* alapvető funkciójának a helyi közösség szolgálatát tekintti (a helyi támogatás jócskán meghaladja a szövetségit, bár a legjelentősebb az egyes államok által nyújtott anyagi segítség). A *community college* három fő feladatának az alábbiakat szokták tekinteni: 1. az általános művelődési tárgyak elmélyítése, az élethosszig tartó tanulás szellemében; 2. felkészítés a négyéves *college*-ok (illetve egyetemek) harmadik évfolyamára történő átlépésre; 3. két éves szakképzés nyújtása – a kedvezőbb munkahelyi elhelyezkedést elősegítendő.

A második ponttal kapcsolatban talán érdemes megjegyezni, hogy vannak ugyan olyan törekvések (mint például Texas-ban), amelyek a zökkenőmentes átkerülések érdekében egy törvényileg előírt, kreditrendszeren nyugvó automatikusság irányába mutatnak, de egyelőre a kétéves főiskolák és az egyetemek közti egyedi megállapodások az elterjedtebbek.

A kétéves főiskolák történetében fontos szerepet játszik az 1901. év. Ekkor alakult meg ugyanis az első állami (*public*) *junior college*, a *Joliet Junior College*, Illinois államban. Evvel lényegé-

ben már arra is utaltam, hogy korábban is léteztek *junior college*-ok, csakhogy ezek fenntartója nem az állam vagy a község volt, hanem magánjellegű (leginkább a különböző egyházak által fenntartott) intézmények voltak.

Az amerikai demokratikus hagyományoknak megfelelően (minél szélesebb rétegek számára kell hozzáférhetővé tenni az oktatást, így a felsőoktatást is) a *community college* intézménye természetesen nem izolált jelenség az Egyesült Államok oktatási rendszerében. Hasonló szellemiségről árulkodik – hogy csak egyetlen példát említsünk – a *GI Bill of Rights* is. Ez az 1944-ben elfogadott, a köznyelvben csak *GI Bill*-ként ismert törvény anyagi támogatásban részesítette a második világháború azon veteránjait, akik felsőfokú végzettség megszerzésére törekedtek. A *GI Bill* mérőföldkőnek számított a felsőoktatásban, s nagy szerepe volt a különböző gazdasági és szociális korlátok felszámolásában, hisz amerikaiak milliói számára tette lehetővé a *college*-ban való tanulást. (A több mint 2,2 millió diákból egyébként 60 ezer volt a nő, 70 ezer a néger.)

A kétéves főiskolák történetében fontos állomásnak számított az 1947-ben megjelent úgynevezett *Truman Commission Report* is, amely többek közt egy állami *community college* hálózat létrehozását propagálta. A bizottság népszerűsítette egyébként magát a *community college* elnevezést is, hisz ezen intézmények egyik fő feladatát a helyi közösség szolgálatában látta. Ennek következtében *college*-ok százai vették fel a *community* előtagot, illetve cserélték le vele a korábbi *junior*-t.

A *junior college* szerepének csökkenése, illetve az ezzel párhuzamosan zajló *community college* név „térhódítása” egyébként jól szemléltethető az ezen intézményeket átfogó szövetség névváltozásaival. Az 1920-ban *American Association of Junior Colleges*-t (*AAJC*) előbb az *American Association of Community and Junior Colleges* (*AACJC*) elnevezésre változtatták, 1992-ben pedig végleg törölték a szervezet nevéből a „*junior*” szócskát, amelynek rövidítése azóta értelemszerűen *AACC*.

A hatvanas évekre tehető a *community college*-ok számának robbanásszerű növekedése, amit a demográfiai hullámmal szokás összefüggésbe hozni (*baby boom*). A ma működő intézmények közel fele ebben az időszakban létesült. A kétéves főiskolák idővel a kevésbé fiatalok

számára is megnyitották kapuikat, s ezzel magyarázható, hogy noha az 1980-as évekre csökkent a főiskolás korúak száma, a *community college*-okban ennek ellenére tovább nőtt a tanulóinak száma. Ma a diákok átlagéletkora 29 év.

Térjünk vissza azonban folyóiratunkhoz! Az évente négyszer megjelenő *Community College Review* 1973 óta létezik, és a *raleigh-i North Carolina State University* publikációs terméke. A kilenctagú szerkesztőség tagjai három évre kapnak megbízást. Az új szerkesztők érkezése, a régiék távozása rotációs alapon történik, ami bájos hasonmása az amerikai szenátusi választásoknak, hisz a szerkesztőség minden évben három új taggal bővül, vagyis évente pont a harmaduk cserélődik le.

Az American Association of Community Colleges által kiadott, kéthavonta napvilágot látó *Community College Journal*, illetve a *Community College Times*-hoz hasonlóan a *Review* is szinte kizárólag az amerikai kétéves főiskolákkal kapcsolatos cikkeket közöl, de míg az utóbbi kettő inkább aktuális eseményekről tudósít, addig a *Review* a kétéves főiskolákról szóló, tudományos igényt is kielégítő tanulmányokat publikál. A *Review* szó, hozzá kell hogy tegyem, kissé félrevezető, hisz a folyóirat nem csak *re-view*-kat, azaz egy-egy szűkebb témához kapcsolódó cikkeket ismertetését, a tudomány jelenlegi állásának bemutatását célul kitűző írásokat, hanem statisztikai elemzéseket, esettanulmányokat is közöl.

A folyóirat felépítése egyszerűnek mondható: a főszerkesztői előszót általában három-öt tanulmány, majd egy úgynevezett *ERIC Review* (lásd később!) követi, a sort pedig legtöbbször egy-két könyv recenziója zárja. A tanulmányok mind referáltak, ez alól csupán az úgynevezett *Editor's Choice* megjegyzéssel ellátott cikkek képeznek kivételt: ezek viszont inkább szakmabéliek véleménybeszámolóit, véleménynyilvánításait, semmint tudományosságra igényt tartó műveket.

Lássuk most a véletlenszerűen kiválasztott példányt, az 1996-os év nyári számát! *Rosemary B. Closson* az úgynevezett önállóan megtervezett/irányított tanulás (*self-directed learning*) fogalmával kapcsolatos szakirodalmat ismerteti. Az önállóan megtervezett tanulás a két éves főiskolák intézményhálózatában fontos szerepet tölt be, hisz ide gyakran már éretten kerülnek be a diákok. A felnőtt tanulókról pedig általában azt

tartják, hogy nagyobb tanulási tapasztalattal, s főleg magasabb motiváltsággal, tanulási vágygal rendelkeznek.

Említésre méltó az az elképzelés, amely az önállóan megtervezett tanulásban egyfajta lineáris folyamatot lát, s amely az önállóan megtervezett tanulási folyamatot öt szakaszra bontja. Eszerint a tanuló saját szükségletei felmérése után kijelöli a tanulási célokat, dönt a megfelelő eszközök felől, kiválasztja az ideális tanulási stratégiát, majd (folyamatosan) értékeli a tanulási folyamatot, azaz ellenőrzi a haladást.

Closson szerint különböző kvalitatív kutatások mindazonáltal rámutattak arra, hogy mindkét előbbi elképzelés erősen torzított, a valóság ennél jóval bonyolultabb. A felnőtt csupán koránál fogva nem feltétlenül alkalmasabb az önálló tanulásra, s a tanulási folyamat sem a fenti szemlélet mederben halad: a megtanulandó anyag mind ami a tartalmat, mind ami a folyamatot illeti, szorosabb összefüggést mutat a tanuló környezetével, mint magával az egyénnel.

Ezután a szerző az azt a három problémát járja körül, amellyel minden önállóan megtervezett tanulásban résztvevőnek szembe kell néznie. Ezek: 1. a minőségbiztosítás (lásd ezzel kapcsolatban az *ERIC Review*-t is!); 2. az oktató szerepe (gyakori kritika, hogy ha a tanuló teljesen az ellenőrzése alatt tartja a tananyagot, a tanulási folyamatot, akkor az oktató lényegében megszűnik oktatónak lenni); 3. az önállóan megtervezett tanulás imázsa (a tanulók, akik saját magukat „tanították”, általában nem tartják olyan értékesnek a tanultakat, mintha azokat egy intézményben sajátították volna el).

A folyóirat sorrendben második, meglehetősen rövid cikke *James O. Hammons* és *John W. Murry, Jr.* írása, akik a legújabb vizsgálati eredmények rövid áttekintése után arra a következtetésre jutottak, hogy – legalábbis az intézményi adminisztráció értékelése terén – a kétéves főiskolák a legtöbb négyéves posztgraduális képzést nyújtó intézménynél jobb eredményeket tudnak felmutatni.

Marybelle C. Keim szintén nem túl hosszú tanulmányában a *community college* oktatóinak különböző graduális és posztgraduális képzésekben való részvételét veszi górcső alá. Írásában az ilyen képzésben résztvevők néhány jellemzője (publikációk száma, disszertáció témája, képzés helye stb.) alapján kísérli meg a *community*

college tanáiraikról meglévő kép árnyaltabbá tételét. Figyelembe véve, hogy a vizsgálatba bevontak mindössze egyötöde volt nő, nem egészen világos, hogy az eredmények megvitatásakor *Keims* miért csak a nők helyzetére összpontosít. Félreértéseket elkerülendő, nem a manapság oly divatos *gender* típusú vizsgálatok ellen emelek szót, de érzésem szerint a szerzőnek nem ártott volna ez irányú érdeklődését valamilyen szinten a tanulmány címében is megjeleníteni.

A folyóirat utolsó hosszabb írása, mint minden számban, ezúttal is egy úgynevezett *ERIC Review*. A többi tudományos írással ellentétben ezeknek a *review*-knak a megjelenéséről nem a szerkesztőség, hanem az *ERIC* egy stábjába dönt. Bár, gondolom, olvasóim többsége számára nem ismeretlen az *ERIC* rövidítés, egy gyors rekapituláció erejéig engedtessek meg a következő rövid bekezdés.

Az *ERIC* (*Educational Resources Information Center*) egy, az *Office of Educational Research and Improvement* és a *National Library of Education* által támogatott központ. Az *ERIC* adatbázisa a világ legnagyobb oktatással kapcsolatos információk lelőhelye: több mint 800 ezer tudományos dokumentumot, folyóiratcikket tartalmaz.

Néhány szót magáról a *review*-ről. *Christine Cress* tanulmányának explicit célja, hogy az oktatási munka eredményességével, értékelésével kapcsolatban felmerülő legfontosabb problémákat megvitassa, illetve egyfajta összegzést nyújtson. Az utóbbi évek „divathulláma”, az oktatás értékelésének, az elszámoltathatóság fontosságának hangsúlyozása nem került el a két éves főiskolákat sem. Ezek az intézmények is egyre jobban érzékelik azt a kívülről rájuk nehezedő nyomást, amely leginkább olyan kérdésekkel írható le, mint: Hányan fejezik be eredményesen a főiskolát? Hány diáknak sikerül a kétéves intézményből átkerülnie egy négyévesbe? Hányan tudnak tanulmányaik befejeztével elhelyezkedni? Mennyibe kerül az oktatás? Az adott közösség hány százaléka vesz részt az oktatásban?

Cress a szakirodalom ismertetése során rámutat a *community college* sajátos helyzetére. A kétéves főiskolában a diákállomány nagyon heterogén: nagyok a korkülönbségek, a tanulók igen eltérő felkészültségi szinttel érkeznek az intézménybe, sok közülük a tanulási problémával küszködő, a nem angol anyanyelvű. Mindezek figyelembevételével nem meglepő, hogy az intézményi értékelések során a száraz adatok, pusztán számokkal kifejezett tények helyett /mellett egyre jobban elterjednek a különböző kvalitatív elemzési formák is. Ilyen módszerek közé tartozik a fókuszcsoporthoz, a mélyinterjú, a résztvevő megfigyelés és az esettanulmány.

Az *ERIC Review* után a folyóirat szerkesztőségi politikájának, a megjelentetni kívánt cikkek megkívánt formájának szokásos rövid bemutatása előtt két újonnan megjelent könyv ismertetését olvashatjuk. (E recenziók recenziójától megkímélem az olvasót.)

Egy záróbekezdésbe illő összegzés helyett engedtessek meg mindössze egyetlen rövidebb gondolat a *Community College Review*-vel kapcsolatban. Azáltal, hogy a folyóirat kizárólag két éves főiskolákról szóló tanulmányokat közöl, értelemszerűen erősen leszűkíti szóba jöhető olvasóinak a számát. Mindazonáltal a *Community College Review* igényesen megírt tanulmányai, nem utolsósorban az ezekhez csatolt bőséges irodalomjegyzékek miatt megkerülhetlenné válik az ezen intézménytípus iránt részletesebben érdeklődők számára, úgyhogy a magyarországi hozzá nem férhetőségét joggal kárhoztathatjuk. (*Community College Review, Department of Adult and Community College Education, College of Education and Psychology, North Carolina State University, Raleigh, N. C., USA*)

Tomasz Gábor